

Beleidsnotitie *experimenten met een open bestel in het hoger onderwijs*

1. Ter inleiding

Door de Tweede Kamer is in april 2004 een motie aangenomen, waarin de regering is verzocht wetgeving te ontwikkelen die een modern, flexibel en open bestel mogelijk maakt (Kamerstuk 2003-2004, 29 410, nr. 4, Tweede Kamer). In een open bestel worden ook andere dan de huidige bekostigde aanbieders van onderwijs toegelaten tot publieke financiering. Naar aanleiding van de kabinetsreactie op adviezen van de Onderwijsraad, het Centraal Planbureau en het Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) is tijdens het Algemeen Overleg van 9 december 2004 over onder meer de financiering van het hoger onderwijs met de Tweede Kamer gesproken over een open bestel in het hoger onderwijs. In dat overleg heb ik aangegeven dat de onzekerheid over de positieve en negatieve effecten van een open bestel groot is. Daarom is een keuze voor verruiming van het publiek bekostigde bestel op dit moment niet aan de orde. Tegelijkertijd is het wel van belang empirisch materiaal te verzamelen over de mogelijke effecten van een open bestel. Het openen van het bestel wordt vaak genoemd als één van de manieren om het hoger onderwijs te verbeteren en aantrekkelijker te maken. Om meer kennis te verzamelen over de mogelijke effecten van een open bestel, heeft het kabinet in navolging van de eerdergenoemde adviezen ervoor gekozen om op bescheiden schaal te gaan experimenteren. Mede aan de hand van de leereffecten van de beoogde experimenten kan na afloop een weloverwogen beslissing worden genomen over het al dan niet openen van het publiek bekostigde hoger onderwijsbestel en de daarbij te hanteren voorwaarden.

In het Algemeen Overleg van 9 december 2004 zijn de volgende uitgangspunten voor de experimenten besproken:

- De overheid houdt de regie op het onderwijsaanbod dat voor bekostiging in aanmerking komt; de overheid zal de doelmatigheid van het onderwijsaanbod blijven toetsen.

- Alleen geaccrediteerde opleidingen komen in aanmerking voor deelname aan de experimenten.
- De experimenten moeten inzicht opleveren in de effecten van een open bestel.

Verder heb ik toegezegd in de notitie over de experimenten nader te zullen ingaan op:

- De opleidingen of sectoren waarmee zal worden geëxperimenteerd.
- De voorwaarden waaraan instellingen, die aan de experimenten willen deelnemen, moeten voldoen.
- De planning tot de start van de experimenten en de looptijd van de experimenten.
- De succes- en faalfactoren: wanneer zijn de experimenten geslaagd?
- De wijze van monitoring van de experimenten.
- De positie van de student tijdens de looptijd van de experimenten.

In de volgende paragrafen ga ik op deze aspecten nader in.

2. Belangrijkste voorwaarden: Accreditatie en toets op doelmatigheid

Accreditatie

De kwaliteit van het in het experiment te bekostigen onderwijs moet gewaarborgd zijn. Daarom kunnen alleen opleidingen voor een experiment in aanmerking komen, waarvan de kwaliteit objectief is vastgesteld. Initiële opleidingen die van rechtswege zijn geaccrediteerd – en waarvan de kwaliteit dus nog niet objectief is vastgesteld – moeten alsnog getoetst worden door de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie alvorens zij voor bekostiging in het kader van het experiment in aanmerking kunnen komen. Niet eerder geaccrediteerde opleidingen krijgen de mogelijkheid ten behoeve van het experiment een toets nieuwe opleiding te doorlopen.

Toets op doelmatigheid

Een veel voorkomende vraag in discussies over een open bestel is of in een dergelijk bestel een toets op de doelmatigheid van het onderwijsaanbod nog noodzakelijk of wenselijk is. In de kabinetsreactie is in aansluiting op het advies van de Onderwijsraad er uitdrukkelijk voor

gekozen om in het kader van de experimenten een doelmatigheidstoets te laten bestaan. De Tweede Kamer steunde dit uitgangspunt.

De kabinetsreactie deed nog geen uitspraak over hoe die doelmatigheidstoets eruit moest zien. Aangegeven werd wel dat deze voldoende ruimte moest bieden om te kunnen onderzoeken of door het openen van het bestel de veronderstelde effecten daarvan daadwerkelijk optreden. Deze twee uitgangspunten (enerzijds handhaving van de doelmatigheidstoets, anderzijds het belang dat de experimenten voldoende leereffecten opleveren) hebben in belangrijke mate de keuze voor de typen experimenten bepaald.

De overige voorwaarden voor deelname aan de experimenten worden in paragraaf 5 en 8 behandeld.

3. Wetswijziging

Om financiële middelen voor initieel onderwijs te kunnen verstrekken aan andere instellingen dan de instellingen die in de bijlage van de WHW genoemd zijn is wetswijziging nodig. De planning hiervan wordt verder behandeld in paragraaf 9.

4. Keuze van experimenten

Gekozen is voor vier typen experimenten. Deze worden uitgebreid behandeld in de bijlage bij deze brief.

Open uitnodiging binnen door de overheid bepaalde kaders

Gekozen is allereerst voor een experiment waarin ruimte wordt geboden aan niet-bekostigde aanbieders om binnen de grenzen van de Beleidsregel doelmatigheid hoger onderwijs met voorstellen te komen voor te bekostigen opleidingen. De overheid bepaalt bij dit experiment dus niet vooraf met welk type opleidingen wordt geëxperimenteerd. Wel bepaalt zij dat de beleidsregel wordt toegepast inclusief het hiermee samenhangende vestigingsplaatsenregime.

Deze situatie is vergelijkbaar met de situatie die nu voor de bekostigde instellingen geldt. Deze hebben ook de ruimte om binnen de grenzen van de beleidsregel met voorstellen voor bekostigde opleidingen of nieuwe vestigingsplaatsen te komen.

Small Business en Retailmanagement

Omdat velen benadrukken dat de effecten van een open bestel vooral zichtbaar worden als extra concurrentie wordt toegestaan binnen een domein waarbinnen al meerdere aanbieders actief zijn, is daarnaast gekozen voor een experiment met één type opleiding, t.w. Small Business en Retailmanagement. De keuze voor specifiek deze opleiding is ingegeven door de overweging dat het bekostigen van meer opleidingen Small Business en Retailmanagement ondersteunend kan zijn aan het streven van de overheid om ondernemerschap te bevorderen en dus verdedigbaar vanuit het oogpunt van doelmatigheid.

Resterende leerrechten en Huygens Scholarship Programme

Daarnaast stel ik experimenten voor met resterende leerrechten en het Huygens Scholarship Programme (HSP). Voor deze experimenten geldt dat hantering van de Beleidsregel doelmatigheid hoger onderwijs niet uitvoerbaar is. Dat zou er namelijk op neerkomen dat alle geaccrediteerde opleidingen van aangewezen instellingen zouden moeten worden getoetst op doelmatigheid, omdat zich daar *mogelijk* studenten met een resterend leerrecht dan wel hun HSP-beurs inschrijven. Bij deze experimenten gaat het alleen om resterende rechten op instellingsbekostiging c.q. om HSP-beurzen. De omvang van de besteding van overheidsmiddelen aan opleidingen die gelet op de beleidsregel niet als doelmatig zouden worden beschouwd, is gering. Tegen deze achtergrond acht ik het verdedigbaar, dat op de experimenten met resterende leerrechten en het HSP de beleidsregel niet van toepassing is.

5. Betrokken instellingen

De experimenten hebben zowel betrekking op het hbo als op het wo met uitzondering van het experiment met Small Business en Retailmanagement. Gelet op het feit dat er in Nederland op dit moment maar weinig niet-bekostigd wetenschappelijk onderwijs wordt aangeboden is het

reëel te veronderstellen dat er per saldo meer experimenten in het hbo dan in het wo zullen plaatsvinden.

Alle experimenten staan open voor aangewezen instellingen. Het experiment 'Small Business en Retailmanagement' staat daarnaast open voor bekostigde instellingen.

Aan de experimenten 'Open uitnodiging binnen door de overheid bepaalde kaders' en 'Small Business en Retailmanagement' kunnen naast de aangewezen instellingen ook andere niet-bekostigde aanbieders deelnemen. Voor deze instellingen zijn er twee mogelijkheden:

Ten eerste zal ten behoeve van de deelname aan de experimenten een versnelde aanwijzingsprocedure worden ingericht. Inhoudelijk gaat het bij die procedure om dezelfde toetsing als in de reguliere aanwijzingsprocedure. Er zijn ook dezelfde rechtsgevolgen aan verbonden. De aanwijzingsprocedure wordt alleen (in tijd) versneld.

Ten tweede wordt in overleg met de NVAO en Inspectie een 'toets nieuwe instelling' ontwikkeld. Het gaat dan om niet-bekostigde instellingen waarvan redelijkerwijs kan worden aangenomen dat deze hoger onderwijs van voldoende kwaliteit kunnen bieden. Met deze toets wordt aan de hand van inhoudelijke criteria die zoveel mogelijk aansluiten bij de criteria uit de aanwijzingsprocedure beoordeeld of de betrokken instellingen initieel hoger onderwijs van voldoende kwaliteit kunnen bieden. Te denken is bijvoorbeeld aan niet-bekostigde instellingen die op dit moment al door de NVAO geaccrediteerd postinitieel hoger onderwijs verzorgen. Als deze in het kader van de experimenten initieel hoger onderwijs willen verzorgen, zouden zij in aanmerking kunnen komen. De aanmerking als 'nieuwe instelling' in de zin van de 'toets nieuwe instelling' heeft alleen gevolgen gedurende de periode van het experiment. Na afloop ervan vervalt elk rechtsgevolg. Deelname aan een experiment heeft overigens wel het voordeel dat een instelling die op een later moment de status van aangewezen instelling wil verwerven, eerder dan gebruikelijk een verzoek tot aanwijzing kan indienen. Men heeft het betreffende onderwijs immers al feitelijk aangeboden en heeft daarmee voldaan aan de 'volkomen cyclus'-eis.

6. Beoordeling en monitoring door externe commissie

Voor het experiment 'Open uitnodiging binnen door de overheid bepaalde kaders' en het experiment met 'Small Business en Retailmanagement' geldt dat voorafgaand aan de uitnodiging aan de niet-bekostigde aanbieders om met voorstellen voor te bekostigen opleidingen te komen de criteria worden bepaald op basis waarvan geselecteerd wordt uit de voorstellen die aan de voorwaarden voor deelname voldoen. Deze criteria worden ook gelijktijdig met de uitnodiging om met voorstellen te komen aan de niet-bekostigde aanbieders gemeld.

Bij de keuze van de selectiecriteria zal ik me laten adviseren door een externe commissie onder leiding van een onafhankelijk voorzitter. In deze commissie zullen zijn vertegenwoordigd: experts op het terrein van beleidsexperimenten, deskundigen op het terrein van hoger onderwijs, studenten en vertegenwoordigers van het beroepenveld. Belangrijk selectie criterium zal zijn de extra kwaliteit van het onderwijs, zoals blijkt uit de voorstellen. Met de NVAO zal nog nader overleg worden gevoerd over mogelijke ondersteuning op dit punt. Bij de keuze van de selectiecriteria moet daarnaast een belangrijke rol spelen dat de experimenten echt inzicht moeten geven in de gevolgen van het openen van het bestel. Anders gezegd: Bij de keuze van de opleidingen waarmee geëxperimenteerd wordt moeten de verwachte leereffecten worden meegewogen.

De genoemde externe commissie zal de voorstellen voor experimentele opleidingen beoordelen, gegeven de selectiecriteria, en mij daarover adviseren. De commissie zal ook worden belast met de monitoring en evaluatie van de experimenten. Tenslotte zal de commissie ter voorbereiding van de experimenten een taak hebben in de verdere operationalisering van de te meten effecten.

7. Zicht op effecten

In lijn met het kabinetsstandpunt, hecht ik er sterk aan dat de experimenten zicht geven op de mate waarin door een open bestel:

- de kwaliteit van het onderwijsaanbod verbetert;
- de keuzemogelijkheden voor studenten toenemen;

- de prestaties van de studenten verbeteren.

Hierna doe ik een eerste aanzet tot de operationalisering van deze te meten effecten. Zoals hiervoor aangegeven krijgt de externe commissie die de experimenten begeleidt, de taak om een definitief voorstel te formuleren voor de operationalisering en monitoring van de effecten.

Met de accreditiekaders heeft het begrip kwaliteit een operationalisering gekregen. Daarmee vormt dit kader een geschikt uitgangspunt om kwaliteitsverbetering in het kader van de experimenten te meten. Denkbaar is om voor de experimenten niet het gehele kader te gebruiken, maar de meting toe te spitsen op onderdelen ervan. Ik denk dan uiteraard aan het criterium gerealiseerde kwaliteit, maar ook aan de aansluiting op het beroepenveld, de studiebegeleiding en de differentiatie in de instroom. Ik vind het van belang dat de oordelen van studenten bij de beoordeling van de effecten op de kwaliteit van het onderwijs worden meegewogen. De motivatie van de studenten gedurende een opleiding, beschouw ik ook als een belangrijke indicator voor kwaliteit.

Om de verschillen in kwaliteit te kunnen toeschrijven aan het openen van het bestel zullen metingen op verschillende momenten in de tijd plaatsvinden en zullen vergelijkbare opleidingen onderling worden vergeleken.

Bij de beoordeling of het openen van het bestel leidt tot meer keuzemogelijkheden voor studenten is het belangrijk om te constateren of het leidt tot meer differentiatie in het onderwijsaanbod. Ik vind bij het meten van dit effect ook essentieel om aan studenten de vraag voor te leggen of zij vinden dat er vanwege het experiment meer te kiezen valt. Hadden zij anders gekozen als er geen experimenten met een open bestel waren geweest? De vraag of het openen van het bestel leidt tot de instroom van nieuwe doelgroepen in het hoger onderwijs is ook een aspect waarop de experimenten zicht moeten bieden.

Als het gaat om de prestaties van de studenten is het studierendement een belangrijke indicator. Andere indicatoren die gemeten zullen worden zijn in ieder geval de feitelijke studieduur en de baanzoekduur.

Naast zicht op kwaliteit, keuzemogelijkheden en studieprestaties, zullen de experimenten meer moeten leren over de bereidheid van particuliere aanbieders om, onder door de overheid te stellen voorwaarden, bekostigd onderwijs te verzorgen. Ook is het van belang inzicht te krijgen in belemmeringen die door potentiële aanbieders worden ervaren in de toetreding tot het bekostigde domein. Bovendien zal in kaart gebracht worden welke andere dan eerder genoemde positieve effecten optreden en of er ongewenste neveneffecten zijn.

Bij de experimenten wordt uitgegaan van een gelijkblijvende omvang van de overheidsbekostiging per student. De vraag is dus of het openen van het bestel leidt tot een verhoging van de kwaliteit van het onderwijs, de keuzemogelijkheden voor studenten en de prestaties van studenten. Anders gezegd: leidt het open bestel tot een betere prijs/kwaliteitsverhouding, tot een hoger rendement en in die zin tot een grotere doelmatigheid?

De mate waarin een open bestel leidt tot 'cherry picking' is niet als expliciet leerdoel bij de keuze van de experimenten meegenomen. Bij de verdere uitwerking van de experimenten zal wel nog naar mogelijkheden worden gezocht om inzicht te krijgen in de mate waarin 'cherry picking' zich voordoet. Sowieso kunnen de experimenten enige informatie op het punt van 'cherry picking' opleveren. Interessant is met name of voorstellen voor dure opleidingen zullen worden ingediend bij experiment 'Open uitnodiging binnen door overheid bepaalde kaders'.

8. Overige voorwaarden voor deelname aan experimenten

Naast de voorwaarden van accreditatie en toets op doelmatigheid geldt nog een aantal voorwaarden waaraan de niet-bekostigde instellingen moeten voldoen die willen participeren in de experimenten.

Bij de bepaling van deze voorwaarden is uitgegaan van de voorwaarden die nu voor de bekostigde instellingen gelden, maar is er wel rekening gehouden met het gegeven dat de niet-bekostigde aanbieders slechts met één of enkele van hun opleidingen in de experimenten participeren en daarbuiten als ondernemingen moeten kunnen blijven functioneren.

a. De omvang van de bekostiging

De voorheen niet-bekostigde instellingen krijgen dezelfde bekostiging per student als de bekostigde instellingen voor het verzorgen van initieel onderwijs. Dat wil zeggen dat zij geen onderzoeksmiddelen en geen onderwijsopslag ontvangen. Het staat de niet-bekostigde instellingen vrij om daarnaast eigen middelen in te zetten voor de betreffende opleidingen. Uit de verantwoording moet de verdeling tussen overheidsmiddelen en eigen middelen blijken.

b. Verantwoording

De (voorheen) niet-bekostigde aanbieders moeten zich verantwoorden voor de inkomsten en uitgaven in het kader van het experiment. De verantwoording is beperkter dan voor bekostigde instellingen geldt, omdat de verantwoording is gericht op de bij het experiment betrokken opleiding en zich niet over de gehele organisatie uitstrekt.

c. Personeel

Het staat de niet-bekostigde aanbieders – ook binnen het experiment - vrij om hetzij collectieve hetzij individuele afspraken te maken over arbeidsvoorwaarden. Dit is wel een belangrijk verschil met de situatie die geldt voor de bekostigde instellingen. Voor hen geldt namelijk een cao. Bij de interpretatie van de uitkomsten van het experiment, moet dit verschil meegenomen worden.

d. Toelatingsrecht

Dezelfde rechten gelden als bij de bekostigde instellingen. Dus:

- toelatingsrecht voor studenten (géén mogelijkheid van selectie aan de poort voor de instellingen);
- instellingen hebben wel de mogelijkheid van een capaciteitsfixus (met ten minste 50% gewogen loting, directe plaatsing van 8+'ers en, desgewenst, een deel decentrale selectie);
- bevoegdheid van instellingen om in het eerste jaar een bindend studieadvies te geven;
- toelating tot een opleiding betekent dat de student recht heeft op het onderwijs binnen de opleiding en daarnaast het recht heeft om gebruik te maken van de voorzieningen van de instellingen die nodig zijn voor het behalen van het getuigschrift.

Voor het HSP-experiment geldt de eis van toelatingsrecht voor studenten niet.

e. Wettelijk collegegeld

Het wettelijk collegegeld geldt ook voor de opleidingen van de niet-bekostigde aanbieders die participeren in de experimenten.

Voor het HSP-experiment geldt de wettelijk collegegeld-eis niet.

f. Medezeggenschap studenten

De (voorheen) niet-bekostigde aanbieders moeten voor de studenten die aan hun opleidingen deelnemen een vorm van collectieve inspraak in de opleiding organiseren. Dit betreft dan tevens elementen die op instellingsniveau liggen maar van wezenlijk belang zijn voor de desbetreffende opleiding. De instelling hoeft de studenten geen invloed te geven op de rest van de instelling.

g. Bekostiging gebruiken voor experiment

De instellingen dienen de overheidsbekostiging te gebruiken voor het verzorgen van het door de overheid bekostigde onderwijs.

h. Bestuursorganisatie instelling

Geen specifieke eisen op dit punt te stellen.

i. Beroep/overige rechten en plichten studenten

Voor de bekostigde aanbieders geldt dat er voor de studenten een aantal specifieke rechtsgronden en een specifieke rechtsgang is geregeld. Waar mogelijk zullen deze rechtsgang en -gronden ook van toepassing worden verklaard op de niet-bekostigde instellingen die - en alleen voor zover die - deelnemen aan de experimenten 'open uitnodiging binnen door de overheid bepaalde kaders' en 'Small Business en Retailmanagement'.

De (voorheen) niet-bekostigde aanbieders moeten garanderen dat studenten na afloop van het experiment, dan wel na sluiting van de opleiding tijdens het experiment, hun opleiding kunnen afmaken bij de eigen of een andere instelling. Dit voorschrift geldt eveneens voor bekostigde instellingen als zij een opleiding sluiten. De verwachting is overigens dat vanwege

de duur van de betreffende experimenten (zes jaar per cohort studenten) het aantal studenten dat na afloop van het experiment de opleiding nog niet heeft afgerond, beperkt zal zijn.

9. Planning

In de kabinetsreactie is gemeld dat de experimenten zullen starten met ingang van het studiejaar 2006-2007. Met uitzondering van het experiment met het Huygens Scholarship Programme – dat start in september 2006 - blijkt dit of niet haalbaar of zeer onwenselijk.

Voor het experiment met de resterende leerrechten geldt dat er – gelet op de invoeringsdatum van het nieuwe bekostigingsmodel - pas in 2007 sprake is van leerrechten. Studenten met resterende rechten zijn er bovendien pas in 2007-2008. Start van dit experiment in 2006-2007 is dus onmogelijk.

Voor het experiment met ‘Small Business en Retailmanagement’ en het experiment ‘open uitnodiging binnen door de overheid bepaalde kaders’ geldt dat de leereffecten van deze experimenten in 2006-2007 zeer gering zullen zijn. Experts op het terrein van beleidsexperimenten hebben mij dit uitdrukkelijk gemeld. Redenen daarvoor zijn:

- Het zal nog enige tijd duren voordat de betrokken instellingen weten of en zo ja welke van hun opleidingen in het kader van de experimenten bekostigd worden. Werven voor die opleidingen is op korte termijn dus niet mogelijk.
- Het zullen experimenten zijn met alleen bestaande opleidingen. Ontwikkeling van nieuwe opleidingen vergt tijd.

Zoals eerder opgemerkt is voor de experimenten wetswijziging nodig. Voor een zorgvuldige voorbereiding van de wetswijziging is uitstel naar het studiejaar 2007-2008 essentieel. Het wetsvoorstel zal naar verwachting in het voorjaar van 2006 bij de Tweede Kamer worden ingediend.

Voor de experimenten 'Open uitnodiging binnen door de overheid bepaalde kaders' en het experiment met 'Small Business en Retailmanagement' geldt dat de experimenteerperiode per cohort studenten zes jaar is. Er zijn twee cohorten voorzien: het cohort dat start in 2007-2008 en het cohort dat start in 2008-2009.

De duur van het HSP-experiment valt samen met de duur van de eerste periode van het Huygens Scholarship Programme. Waarschijnlijk omvat die eerste periode 3 à 4 jaar.

De duur van het experiment met resterende leerrechten wordt nog bepaald bij de verdere uitwerking van dit experiment. Uitgangspunt is dat ook degenen die niet meteen doorstuderen na het behalen van hun getuigschrift, hun resterend leerrecht in het kader van het experiment moeten kunnen inzetten bij de aangewezen instellingen.

De evaluatie van de experimenten zal de bouwstenen moeten aandragen voor een gefundeerde beslissing over het al dan niet openen van het hoger onderwijsbestel. Gelet op de doorlooptijd van de experimenten 'Open uitnodiging binnen door de overheid bepaalde kaders' en het experiment met 'Small Business en Retailmanagement' zal de eindevaluatie van de experimenten pas in 2014 gereed zijn. Gelet op de lange periode tot dat moment zijn tussenevaluaties voorzien in 2010 en 2012.

10. Financiën

De experimenten kunnen leiden tot een toename van het aantal te bekostigen studenten. Uitgangspunt is dat een eventuele stijging van het aantal bekostigde deelnemers in de referentieraming zal worden verdisconteerd. Om de eventuele stijging beheersbaar te houden, zal bij de keuze van het aantal opleidingen waarmee wordt geëxperimenteerd, de verwachte stijging van het aantal te bekostigen studenten worden meegewogen.

Voor de monitoring en begeleiding van de experimenten zelf zal vanaf 2006 een budget worden vrijgemaakt.

Bijlage: Typen experimenten

In het verlengde van de keuze dat de experimenten ten minste zicht moeten geven op de effecten van een open bestel op kwaliteit, keuzemogelijkheden, studieprestaties en de bereidheid van particuliere aanbieders om, onder door de overheid te stellen voorwaarden op de bekostigde markt te gaan opereren, is het voorstel om de hierna beschreven vier typen experimenten uit te gaan voeren.

1. Open uitnodiging binnen door de overheid bepaalde kaders

Dit experiment kent meerdere fases: intake van voorlopige ideeën, oproep tot concrete voorstellen en besluitvorming.

Intake voorlopige ideeën

In de eerste fase nodigt de overheid de niet-bekostigde aanbieders uit om met *voorlopige* ideeën te komen voor initiële opleidingen die zij in het kader van het experiment bekostigd willen aanbieden. Bij die uitnodiging geeft de overheid direct aan welke kaders ze voornemens is te gaan hanteren ten aanzien van:

- het type aanbieders dat in aanmerking komt, waarbij aanbieders die door andere departementen dan OCW en LNV gefinancierd worden, zijn uitgesloten.
- de bekostigingsvoorwaarden die gelden waaronder het gegeven dat de opleiding moet passen binnen de (nieuwe) Beleidsregel doelmatigheid hoger onderwijs en dat deze geaccrediteerd moet zijn;
- de omvang van het experiment. Uit een oogpunt van financiële beheersbaarheid zal gekozen worden voor een niet te groot aantal experimentele opleidingen. Tegelijkertijd zal wel gekozen worden voor een zodanige omvang dat voldoende leereffecten te verwachten zijn.

Oproep tot concrete voorstellen

In de tweede fase worden de aanbieders uitgenodigd om met concrete aanvragen voor te bekostigen opleidingen te komen. De overheid formuleert daarbij de kaders waarbinnen voorstellen welkom zijn. Dat zijn in principe de kaders die ook al ten behoeve van de eerste fase waren geformuleerd.

Besluitvorming

De overheid beslist vervolgens welke opleidingen in het kader van het experiment worden bekostigd.

Er zijn geen restricties wat betreft de opleidingsvorm (voltijd, deeltijd, duaal). Dit geldt overigens ook voor de andere drie experimenten.

Als argument voor een open bestel wordt door sommigen aangevoerd dat dit een bijdrage kan leveren aan de oplossing van tekortsectoren (zorg, lerarenopleidingen, beta-techniek). In dit experiment is ruimte voor opleidingen die inspelen op dergelijke sectoren. De Beleidsregel doelmatigheid voorziet daarin.

Dit type experiment zal meer dan de andere experimenten zicht geven op:

- de mogelijke verbreding van het bekostigde aanbod bij het openen van het bestel
- de mogelijk te verwachten bijdrage van een open bestel aan de oplossing van tekortsectoren
- de bereidheid van niet-bekostigde aanbieders om dure opleidingen aan te bieden.

Voor zover het om aangewezen instellingen gaat, blijft de experimentele opleiding na afloop van de experimenten aan de instelling verbonden, zij het zonder bekostiging.

2. Experiment met ‘Small Business en Retailmanagement’

Dit experiment is gericht op de hbo-bacheloropleiding ‘Small Business en Retailmanagement’.

Overwegingen om met dit opleidingstype te experimenteren:

- a. De potentiële leereffecten van dit experiment zijn groot, want:

- Het opleidingstype wordt op dit moment reeds door meerdere bekostigde instellingen aangeboden;
 - Het opleidingstype wordt op dit moment ook aangeboden binnen het aangewezen domein;
 - Opleidingen van het bedoelde type kennen lage vaste kosten (zodat sprake is van een lage toetredingsdrempel).
- b. De overheid wil een impuls geven aan ondernemerschap (HOOP 2004).

Ondernemerschap is één van de terreinen die OCW wil stimuleren. In het Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan 2004 (pag. 72) is al de noodzaak aangegeven om ondernemerschap in het curriculum te bevorderen. De keuze voor de opleiding Small Business en Retailmanagement is gebaseerd op het feit dat juist bij deze opleiding het zwaartepunt op ondernemerschap ligt. Er wordt in het experiment geen ruimte geboden voor andere opleidingen dan small business, ook niet indien ondernemerschap bij die opleidingen onderdeel van het curriculum is. Dit experiment wordt zowel opengesteld voor bekostigde instellingen als voor andere aanbieders.

Ook voor dit experimenttype is een beperkte schaalgrootte uitgangspunt, zeker omdat de opleiding Small Business en Retailmanagement programmatisch nauw verwant is met de bacheloropleiding Commerciële economie die al op grote schaal in het hbo voorkomt. Daarom wordt gedacht aan uitbreiding met circa een vijftal opleidingen. Beheersing van de omvang van dit experimenttype is mogelijk op basis van vereiste c van de Beleidsregel doelmatigheid hoger onderwijs.

De uitbreiding van het aanbod bij bekostigde en aangewezen instellingen heeft een permanent karakter. Verschil is wel dat na afloop van de experimenteerfase de bekostigde instellingen de bekostiging van de opleiding behouden. Voor de aangewezen instellingen geldt dit niet.

De overheid nodigt in dit experiment zowel de bekostigde instellingen als de niet-bekostigde aanbieders uit om met voorstellen te komen voor te bekostigen opleidingen van het betreffende type. De overheid geeft daarbij vooraf aan welke aanbieders in aanmerking komen en welke bekostigingsvoorwaarden gelden. Tevens geeft de overheid aan hoeveel

extra opleidingen maximaal (5) zullen worden bekostigd. De overheid kiest vervolgens welke opleidingen gedurende de looptijd van het experiment bekostigd worden.

Dit type experiment kan door het toestaan van extra concurrentie binnen een domein naar verwachting beter dan de andere experimenten zicht geven op de gevolgen van het openen van het bestel op de kwaliteit van het onderwijs en de dynamiek in een markt.

3. Resterende leerrechten

Wanneer een student nog leerrechten over heeft wanneer hij een getuigschrift heeft verkregen, dan is er sprake van een resterend leerrecht. Een resterend leerrecht is een recht waar bekostiging tegenover staat. Op verzoek van de Tweede Kamer zal bij de invoering van leerrechten worden toe-gestaan dat een student zijn resterende leerrecht ‘te gelde kan maken’ door zich voor een bekostigde geaccrediteerde opleiding in te schrijven, om daar modules te volgen, zonder noodzakelijk perspectief op het behalen van een getuigschrift. Het resterend leerrecht is beperkt tot maximaal één jaar.

Bij de invoering van de leerrechten in 2007 hebben alle studenten die voor 1 januari 2007 waren ingeschreven een aanspraak op de volledige leerrechten behorend bij de opleiding die zij volgen, althans wanneer zij ook na 1 januari 2007 ingeschreven blijven en in het studiejaar 2007-2008 deze inschrijving herbevestigen. Zij hebben aanspraak op leerrechten behorend bij de opleiding ongeacht het aantal jaren dat zij nog nodig hebben om de studie af te ronden. Ingeschreven studenten die al eerder een getuigschrift kregen en dus een tweede studie volgen, kunnen deze opleiding daarmee gewoon afmaken. Op deze wijze is er geen sprake van inperking van rechten van zittende studenten. Tegelijkertijd is er daarmee in de eerste jaren na invoering van de leerrechten sprake van een relatief grote groep van studenten met een resterend leerrecht, namelijk de studenten die bij de invoering van de leerrechten al een eind op weg zijn in hun opleiding en daarmee niet alle leerrechten nodig hebben om hun opleiding af te ronden.

Met een deel van deze groep zal worden geëxperimenteerd. Deze studenten krijgen de mogelijkheid om na het behalen van hun bachelor- of mastergetuigschrift hun resterend leerrecht met de bijbehorende instellingsbekostiging (ook) in te zetten bij de geaccrediteerde opleidingen van de aangewezen aanbieders. Dit type experiment kan zicht geven op de aantrekkelijkheid van het bestaande aanbod van de aangewezen aanbieders voor studenten. Het gaat dan om geaccrediteerde opleidingen waarvan de kwaliteit is vastgesteld. De precieze vormgeving van dit experiment zal nog worden uitgewerkt in overleg met onder meer experts op het terrein van beleidsexperimenten. Momenteel wordt eraan gedacht om 500 studenten de mogelijkheid te geven om hun resterend leerrecht te verzilveren bij aangewezen aanbieders.

4. Huygens Scholarship Programme

De bestaande mobiliteitsprogramma's en -middelen van OCW worden geïntegreerd in een nieuw landelijk programma dat internationaal concurrerende beurzen biedt voor toptalent, het Huygens Scholarship Programme (HSP). In de internationaliseringsnotitie (Koers op kwaliteit, Kamerstuk 2004-2005, 29 800 VIII, nr. 72) is dit aangekondigd. Het HSP heeft als doel het bieden van internationaal concurrerende beurzen voor het binnenhalen, behouden en uitzenden van het toptalent dat nodig is voor de ontwikkeling van de Nederlandse kennissamenleving. Voor het HSP is €5 mln. op jaarbasis beschikbaar.

Bij dit experiment wordt het Huygens Scholarship Programme opengesteld voor de aangewezen aanbieders. Buitenlandse toptalent-studenten kunnen dan met hun beurzen ook naar (alle) niet-bekostigde geaccrediteerde initiële opleidingen. Daarmee wordt een vorm van wederkerigheid gerealiseerd. Nederlandse studenten die een HSP-beurs krijgen, kunnen daarmee ook naar aanbieders in het buitenland ongeacht of dit bekostigde dan wel niet-bekostigde aanbieders zijn. De wettelijk collegegeld-eis die voor de andere experimenten geldt en ook het gegeven dat niet aan de poort geselecteerd mag worden, gelden voor dit experiment niet.

Het Huygens Scholarship Programme start in september 2006. Dat is ook het moment dat met dit experiment zal worden gestart.

Ik erken dat de leereffecten van het HSP-experiment beperkt zijn. Niettemin zal het zicht geven op het feit of het toegankelijk maken van het aanbod van de aangewezen instellingen voor buitenlandse topstudenten kan leiden tot een grotere toestroom van buitenlandse studenten naar het Nederlands hoger onderwijs.